

**Putování za
dalekým
snem**

Ivana Dirk

Lukačovičová

Praha 2016

Putování za dalekým snem

Ivana Dirk Lukačovičová

Togga

Poděkování autorky:

Chtěla bych upřímně poděkovat všem, kteří mi dali k dispozici své fotografie obyvatel různých zemí pro publikaci v tomto románu.

Kapitola 2 – Praha šedesátých let – Boris Baromykin

Kapitola 3 – Západní Berlín – Boris Baromykin, Radovan Řehák

Kapitola 5 – Rumunsko – John van der Woude

Kapitola 6 – Norsko – Per Romanowski

Kapitola 9 – Arménie – Thomas Alboth

Kapitola 11 – New York – Brian Maryansky, David a Petra Malečkovi

Kapitola 12 – Hong Kong – Veronika Partiková

Předmluva

Písničkář Karel Kryl kdysi napsal song, který nazval *Generace*. Jaká je ta krylovská generace? Pokud k ní nepatříte, překvapí vás možná, jakou rozmanitost může skrývat příběh z doby vám tak vzdálené. Hlavní hrdinka románu *Arnoštka* má od dětství představu, jak by chtěla svůj život prožít, nemění snadno svá přání ani názory, bere všechno, co život nabízí, a zároveň se řídí úslovím *žít a nechat žít*. Prochází řadou krizí a dobrodružství, osobních i historických zvrátů. Pokud k její generaci patříte, doufám, že vám bude blízká a že s ní budete sympatizovat.

Pro *Arnoštku* byla představa života v zemích jako Angola, Kuba nebo Indie v mládí také neskutečná, ani si neuměla představit, že by mohla poznat tolik dalších zemí. Ráda se setkávala s lidmi z nejrůznějších společenských vrstev a našla mezi nimi spoustu přátel. Během svých cest viděla, že převážná většina lidí bez ohledu na náboženství a barvu pleti má stejné sny jako ona. Cesta za dalekým snem jí ukázala, že představy o tom, co je šťastný život, se velmi podobají. Fotografie v románu jsou vybrány tak, aby dokumentovaly vnější různorodost lidí, s nimiž se *Arnoštka* setkávala – v kontrastu k jejich stejným snům a přáním.

Kniha je cestopisným románem. Jsou v ní zajímavosti a zlomky dějin exotických zemí a nahlíží do některých individuálních osudů jejich obyvatel. Obsahuje však také úvahy a deníkové zápisy hlavní postavy. Proud myšlenek a vyprávění je proložen dialogy, vzpomínkami a pohledy do budoucnosti. Děj se odehrává zhruba během šedesáti let a ukazuje kruh jednoho života.

Vyhradila jsem si právo upravovat, měnit a kombinovat události a charaktery. Jakákoli podobnost se skutečnými postavami, jejich osudem a jmény, je čistě náhodná.

Román věnuji svému muži a svým dcerám.

Ivana Dirk Lukačovičová

I. Svět dětství

V dětství je celý svět starší než my.

Graham Greene

Ve většině románů bývá dětství hrdinů plné dobrodružství nebo zahrnuje jistou šokující událost, která je ovlivní na celý život. V mnoha případech je napínavé jako detektivka a málokdy harmonické. Harmonie nikoho nezajímá. A jak je možné, že si toho hrdinové ze svého útlého dětství tolik pamatují? Arnoštka se zamyslela a hledala marně v paměti ten jeden jediný okamžik, nebo řadu okamžiků, které by ji podle všech psychologických teorií měly ovlivnit na celý život. Seděla v lese na čihadle a nemohla jej objevit, i když se jí vzpomínky v hlavě jen hemžily. Věděla, že už nikdy nebude nic stejné. Se smrtí rodičů odchází dětství definitivně, všechno se změní, rodinné stereotypy zaniknou. Musíme si vytvořit nové. Není to nic lehkého. Nechtěla teď brečet, chtěla jen vzpomínat, na celé své dětství, na patnáct prvních let svého života, z něhož se jí jednotlivé události vynořovaly jako korálky na šňůře.

Malebná, lehce zvlněná krajina vysočiny, jehličnaté lesy plné hub, louky a pole, klikatící se Sázava, jabloně, třešně a švestky kolem cest. Před válkou chudá vesnice, čistý vzduch, znečišťovaný snad jen kouřem vycházejícím z komínů obydlí, kde se po mnoho let nic nezměnilo. Domky se stodolami, stájemi a kurůnky rozseté kolem louky do kruhu. Přes silnici, po válce ještě prašnou, mohly děti přebíhat bez nebezpečí – jezdily tu jen povozy tažené koňmi nebo kravami, auto bylo vzácností.

Časem se z prašné silnice stala asfaltka, dvě místní hospody zavřely, místo toho začala jezdit pojízdna prodejna s potravinami a autobus. Elektřina byla zavedena, když byly Arnoštce dva roky. Na kopečku před domem skládali dělníci klády, které měly sloužit jako sloupy a stožáry. Sedávala na nich celé dny a pozorovala příchod pokroku na český venkov. Maminka jí potom vyprávěla, že se někteří sousedé zavedení elektřiny bránili a tatínek je musel přesvědčovat. Byli proti všem novotám, odjakživa jim stačily svíčky a petrolejka. A navíc, kdo to zaplatí?

Ale pane Boumo, potřebujete alespoň žárovky na svícení, uvidíte, jaký je to rozdíl proti petrolejce, dejte na mne.

Měsíc po zavedení elektřiny zaklepal domkář Bouma na dveře a děkoval.

Já hlupák nevzdělaný jsem jim skoro zakázal vstup do domu, nevěřil jsem tomu novému zázraku. A teď mohu nakrmit krávu a prasata i po setmění, mohu číst celý večer, oči mě nebolí...

Na to, jak se v domácnosti objevila nejdřív lednička, si už pamatovala – tatínek pak jezdil i v létě nakupovat maso jen jednou do týdne, vždycky v pátek. Následovala pračka – valcha na praní byla uložena do kůlny. První malá televizní obrazovka, ale jaké vzrušení dětem přinesla – každý večer se mohly dívat na pohádku na dobrou noc. Kromě popovídání se sousedé chodili podívat na televizi, zimní sedánky při draní peří tím ovšem utrpěly.

Poválečný systém měl za cíl kolektivizaci a odstranění nerovnosti na vesnici – zmizeli čeledíni, děvečky a žebráci, zmizela dřina bezzemků a chalupníků. Sedláci a majitelé panství však ztratili to, co jejich předci po generace budovali, a bránili se. Šokem byla také měnová reforma, v níž utrpěli nejvíc ti, kteří vládě věřili. Ještě dva dny před vyhlášením reformy prezident, který chtěl zabránit panice, připravovanou výměnu peněz popřel. Většina obyvatelstva však stejně již po několik měsíců propadala nákupní horečce a chaoticky skupovala vše, co se dalo. Tatínek vládě věřil.

A kromě toho, proč by měl člověk nakupovat věci, které nepotřebuje, jen aby utratil peníze?

Proklamovaným cílem reformy bylo zlikvidovat peníze šmelinářů nashromážděné ve válce na černém trhu, ale praktické provedení – kdo měl peníze v bance, dostal vyměněno jedna ku pěti, kdo měl peníze doma, jedna ku padesáti – venkov tvrdě zasáhlo. Téměř nikdo z venkovanů neměl účet v bance, a tak byly úspory fuč. Arnoštka také strádala mince do prasátka, měla tam kolem sta korun a dostala dvě koruny. *Okladli mě*, říkala každému, kdo se zeptal na její prasátko. Dospělí se smáli, ale tušila, že to pociťují úplně stejně.

Nastal čas, kdy se musela připojit ke čtyřem ostatním dětem z vesnice a začít chodit do školy. Jak to, že si z toho nepamatuje víc? Všechno je jako v mlze. Strašně se těšila a už uměla číst a psát, ale jaký byl zasvěcovací rituál prvňáků a jaký první dojem na ni škola udělala, bylo z paměti úplně vymazáno. Cesta do školy znamenala tři kilometry pěšky přes les, v létě v zimě. V zimě jí maminka dávala každý den na cestu termosku s horkým kakaem, protože si dělala starosti, jak její drobná dcera cestu zvládne. Zuzanka a Jarda, nejlepší kamarádi, nedostávali nic, tak *dejkali*, aby jim také nalila. Dětila se s nimi často, o kakao vlastně moc nestála, ale maminka říkala, že potřebují něco teplého do žaludku. Brodili se sněhem, protože do školy se muselo za každého počasí. Když chumelilo, kráčel před nimi tatínek Zuzanky a prošlapával cestu. Když na ledu upadla, zbyly z termosky střepy a kakao se rozlilo po slabikáři.

Mami, stejně to kakao už nechci, nechutná mi, je moc husté a sladké.

Maminka však v několika dnech opatřila další termosku a pokračovala ve vaření, i když se situace s rozbitou termoskou několikrát opakovala.

Jardo, když mi vezmeš tašku, dám ti napít kaka a kousnout ze svačiny.

Jarda neměl většinou nic, nebo jen chleba s máslem, který si sám namazal. Vytáhla pečlivě zabalenou housku se sýrem nebo se salámem, jablíčko a hrušku, někdy domácí buchty. Pamatovala si, že za svačinu jí kamarádi vždy rádi s taškou pomohli.

Cesta ze školy se proměnila v dobrodružství, když založili partu objevitelů lesa. Arnoštka vedla kroniku a skládala texty písní a básní o akcích party. Každému byl přidělen úkol a funkce, pochodovali po cestě a zpívali, lidové písně i vlastní texty.

Bolí-li tě hlava velice, prášek dá Arna zdravotnice, a Vlastička Ryšavá o květinke se stará, a Marcela nejstarší, ta je jejich vedoucí... Všichni se tu rádi máme, ochotně si pomáháme.

Takové společenství chtěla vytvořit, aby se všichni měli rádi a pomáhali si. Ale nechránilo ji to od nejrůznějších ústrků – vzhledem k postavení tatínka byla považována za jakési prominentní dítě a ostatní jí to často dávali najevo.

Nejkrásnější byla výprava, při níž v lese hledali pramen potůčku. Prolézali křovím jako džunglí, všude ticho, jen bzucení hmyzu a občasné zapípání ptáka. *Tady je to. Možná, že tu budou dva prameny, jako má Vltava. A tady je nějaké doupe, to může být jen liščí nora. Dáme jí tam zbytek svačiny.*

Když přišli druhý den, svačina byla pryč. Dávali návnadu každý den, svačiny mizely, ale lišku nikdy nespátřili. Jednou na okraji lesa uviděli ptáčka, chumáč peří, ležící v trávě. V tichosti a smutně stáli nad mrtvou vlašťovíčkou.

Pochováme ji u patníčku na poli na kraji lesa, to bude jako její pomník. A budeme jí tam dávat kytky.

V noci nemohla usnout. Pořád viděla před sebou malou vlašťovku, která se nehýbala. Už nikdy nepoletí do teplých krajin. První setkání se smrtí. Trvání cesty domů ze školy se protahovalo a rodiče začali protestovat. Ale bát se o své ratolesti nemuseli, v lese nečihalo žádné nebezpečí. Vítr si pohrával s větvemi,

les šuměl, zpívali tam ptáci, do kůry stromů klepal strakapoud, kolem skákaly veverky. Byla to banální idyla venkovského dětství. Když vyšli na okraj lesa, našli na mezích a v úvozu spoustu lesních jahod a malin. Po příchodu domů se převlékli – v létě do trenýrek, holčičky nosily tmavomodré s gumičkou kolem nohavic, v zimě do tmavomodrých bund a tepláků, a když byla opravdu zima, nosily se pod nimi punčocháče – všechno z bavlny, ale elegance ani značková konfekce to opravdu nebyla. Jenže tenkrát to nikomu nevadilo, děti chodily nastrojené jen ke zvláštním příležitostem. Takže mohly lézt přes ploty, na stoh vyláčené slámy, nebo se válet po trávě bez jakýchkoli zábran.

Základní škola stála na mírném svahu a byla dominantou vesnice. Kolem ní v zahradě pana řídícího žáci okopávali záhony a vytrhávali plevel v rámci pracovní výchovy.

Až vyplejete záhon a umyjete si ruce, dostanete jablko nebo jahody.

Pan řídící byl na vesnici ctěn. Kromě výuky zprostředkoval svým svěřencům pravidla chování i péče o zdraví, byl i pro zlobivé rozjívěné kluky autoritou, které nebylo snadné se vzepřít. Co řekl, bylo svaté i pro rodiče – nějaké stížnosti syna či dcery neměly žádnou váhu. Jak se všechno změnilo, učitelské povolání ztratilo část své prestiže a hlavně auru neomylnosti, ostatně podobně jako povolání lékaře. Pan řídící chodil vždy v obleku a v brýlích vypadal přísnější, než ve skutečnosti byl. Bylo krásné, když při hodině zpěvu začal hrát na housle – tradice, kterou zachovával jako celé generace jeho předchůdců.

Pro nedostatek žáků byla škola pouhou dvojtřídkou, prvňáci se učili v jedné místnosti pohromadě s třetáky, v sousední třídě vyučovala mladá paní učitelka druhou, čtvrtou a pátou třídu. Měla krásné kaštanové vlnité vlasy, všem se moc líbila, a proto se před pravidelným každoročním fotografováním vedl zápas, kdo bude vedle ní stát. Po každém fotografování dostali všichni žáci po jedné hromadné černobílé fotografii. Když bylo fotografií pět, znamenalo to, že nastal čas přejít na druhý stupeň do školy ve městě.

Na oslavu významných výročí pořádala škola tři besídky. Velká říjnová socialistická revoluce byla vzpomenua v listopadu, Vánoce se oslavily besídkou nebo divadelním představením v polovině prosince a další besídka se konala na Mezinárodní den žen v březnu. Politicky zaměřená byla jen besídka listopadová, Vánoce se slavily dle starých tradic a Mezinárodní den žen oslavoval převážně mateřství a lásku k mamince. Arnoštka pokaždé dostala tu nejdelší básničku. Třeba od Seiferta: *Venku už se stmívá, maminka si zpívá, navlékajíc nit...* Nebo tendenční Matky míru: *Krajíček chleba ukroj mi, maminko, spěchám ven, se školou jdeme pracovat, venku je krásný den...* A pak pan řídící začal hrát na housle a všichni zpívali: *Rozdal bych já všechno, celý svět i nebe – jenom bych si nechal, maticko má, tebe!*

Nejhorší obavou rodičů i učitelů bylo, aby někdo neměl při recitování výpadek paměti, aby se nezasekl. Všichni mu sice napovídali, ale stejně to byla ostuda. Z toho důvodu byli někteří kamarádi nervózní a vystupování na besídkách nesná-

šeli – Arnoštka vždycky přednášela a hrála ráda, trému měla jen maličko. Vzpomněla si na jeden incident. Před listopadovou besídkou přišla domů s pláčem.

Takovou básničku přednášet nebudu, všichni se mi budou smát.

Maminka otevřela knihu s názvem *Vladimír Majakovský – Básně*. Všestranně nadaný umělec, futuristický básník a buřič propadl v básni, kterou Arnoštce paní učitelka zadala, revolučnímu nadšení – vykořisťovatelské kapitalisty nazval několikrát *kanci tuponosí*.

Máš pravdu, to by se opravdu všichni začali řehtat, to by nešlo, zajdu do školy a vyřídím to, nebreč.

Pan řídící si Majakovského dílo s pokýváním hlavy přečetl, pravděpodobně poprvé, a paní učitelka našla jinou básničku.

Besídky se konaly v sále místního hostince, kde se dalo pro ochotnická představení postavit rovněž jeviště. Diváky byli rodiče dětí ze čtyř okolních vesnic. Jak jí mrzelo, že v představeních nikdy nedostala svou vytouženou roli. Ve zvířecím příběhu hrála vlčici Ostrozubovnu, a tolik chtěla hrát lišku. V pohádce *Sůl nad zlato* hrála královnu, a přitom tolik chtěla hrát princeznu. Vrchol nastal, když dostala hlavní roli v legendě *Sirotek v Radhošti*. Nikdo z kluků nebyl schopen se naučit náročnou roli sirotka, tak jí oblékli krátké kalhoty a stala se sirotkem.

Já nejsem kluk, já to hrát nebudu, v těch kalhotách vypadám příšerně.

Ale tentokrát nebylo pomoci, byla to hlavní role v příběhu o tom, jak macecha zanechala sirotka ve skále u vrcholu Radhoště a jak k pokladu a štěstí přišel, a pan řídící nemohl dlouhý náročný text svěřit nikomu jinému.

Hned v první třídě na začátku školního roku se objevil ve škole pan farář.

Kdo chce chodit na náboženství, ať si přinese písemný souhlas rodičů.

Jako v mnoha rodinách, byla i v té její směska různých náboženství a přesvědčení. Maminka a její rodiče byli katolíci, v dětství a později jako mladá dívka chodila pravidelně každou neděli do kostela. Kromě venkovských tanečních zábav, poutí a posvícení, patřila návštěva kostela ke společenským událostem, při nichž se venkovská mládež setkávala. Další takovou společenskou příležitostí bylo ochotnické divadlo, při zkouškách jednoho představení se tatínek a maminka seznámili. Pokud jde o náboženství, byla situace v tatínkově rodině komplikovanější: jeho otec byl český bratr, matka židovka, on sám patřil k česko-bratrské církvi evangelické, ale do kostela nechodil. Rodiče se brali v katolickém kostele, první dcera byla pokřtěna hned v porodnici a bráška o pět let později v kostele, ale náboženství už dávno nebylo neoddělitelnou součástí života rodičů. V jistý okamžik asi dospěli k názoru, že bůh nemůže existovat – kdyby existoval, nemohl by dopustit zvěrstva nedávno skončené války.

Ale já chci na náboženství chodit.

Arnoštka byla v té době jako houba, nasávala všechny informace a znalosti, které se jí dostaly do cesty, při vyučování, z knížek, z vypravování.

S kým se dostaneš domů? Zuzanka ani Jarda na žádné náboženství chodit nebudou. Budu chodit sama. Pan farář vypráví zajímavé příběhy a slíbil nám, že když budeme znát odpovědi na jeho otázky, odmění nás známkami, víš, že sbírám známky.

Otec byl předsedou družstva a náboženství nebylo ve fóru, ale když maminka viděla, že si to opravdu přála, příslušný formulář jí podepsala. Měla na to svůj názor.

Náboženská výuka ještě nikomu neuškodila, jen kdyby všichni desatero božích přikázání respektovali...

Maminčina o deset let starší nevlastní sestra Marie odešla velmi mladá do kláštera šedých sester a stala se jeptiškou. Když odcházela z domova, maminka plakala, ale byla to Mariina volba a nikomu se nepodařilo ji zastavit. Teď už žila v klášteře mnoho let s novým jménem sestra Consolata. Jak se Arnoštka těšila na každoroční výlet za tetou! Ta byla překládána z jednoho zdravotnického zařízení do druhého, posláním šedých sester bylo starat se o lidi staré, nemocné, o psychicky a fyzicky postižené děti. Nejdlejší dobu Consolata pracovala na zámku v Lochovicích, který byl přeměněn v domov pro duševně postiženou mládež, proto jí říkali teta lochovická. Při každé návštěvě je jeptišky obletovaly, připravily pro ně oběd, prováděly je po zámku. To bylo také první setkání s dětmi, které nebyly zdravé, s tělesně postiženými – napoprvé hodně šokující zážitek.

Vidíš, jak můžeš být pánu bohu vděčná za to, že tě stvořil takovou, jaká jsi.

Jeptišky se ve volných chvílích zabývaly ručními pracemi a uměly vytvořit krásné dekorativní předměty, které děti obdivovaly. Při odjezdu dostávala dárek – krásné obšíváné krabice na šperky, dopisy nebo dokumenty. Měla je dosud po tetě Consolatě na památku.

Když do třídy vstoupil poprvé pan farář, všichni ztichli v očekávání. Byl to stejný pan farář, který oddával tatínka a maminku. Uvažoval moderně, byl si vědom omezení, která se jeho výuce kladou v nové době, nevadily mu dětské otázky, protože nechtěl, aby se jen z paměti učily dogma.

Posledně jsme si povídali o Abrahámovi. Tak kdo si ještě pamatuje příběh Abraháma a Izáka?

Věděla od maminky jen to, že to byl židovský patriarcha. Teď se dozvěděla mnohem víc: příběh o Abrahámovi a jeho putování do země Kanaán, o ženě Sáře a synovi Izákovi, kterého otec byl ochoten obětovat, aby se nezpronevěřil bohu neposlušností, příběh o návštěvě tří andělů a o městech Sodoma a Gomora, kde se nenašlo ani deset spravedlivých, kteří by města zachránili před zkázou. Pan farář vykládal tyto zajímavé příběhy takovým způsobem, že je jen hltala. Představovala si rajskou zahradu, Adama a Evu, kteří byli vyhnáni z ráje, třásla se hrůzou při pomyslení na potopu a na bratrovraždu Ábela spáchanou Kainem nebo na zničení bezbožných měst. Starozákonní příběhy měly temnou podobu, ale vnímala je podobně jako legendy nebo pověsti.

Tak, co sis o Abrahámovi z poslední hodiny zapamatovala?

Když byla odpověď správná, mohla si vybrat buď známku s motýlem ze Španělska, nebo anglickou královnu. Pan farář vedl rozsáhlou korespondenci s kolegy z celého světa, dostával dopisy s exotickými známkami. Tak do její sbírky přibývaly nové a nové exempláře – obrázky kolibříků z Brazílie, šedý vlk z Kanady. Ke konci školního roku šla poprvé ke zpovědi, hříchy si napsala na papír, aby nic nezapomněla. Ke svatému přijímání se mohlo jít jen bezprostředně po zpovědi, poté co pan farář udělil rozhřešení.

Neposlouchala jsem maminku, křičela na brášku, prala se s ním a nevrátila jsem korunu, která ležela v kuchyni na zemi, dala jsem si ji do prasátka...

Musela se pomodlit tři otčenáše a zdrávasy a bylo jí odpuštěno. V kostele se cítila dobře, dobře se jí tam přemýšlelo. Ale přesto se představa jednoho vševědoucího a všemohoucího boha ve třech osobách, sedícího na nebi, zdála být s přibývajícimi lety čím dál tím vzdálenější.

Nejen pan řídící, ale i tatínek uměl hrát dobře na housle.

Pojď, zahraju ti, můžeš zpívat. Tohle je má oblíbená. U panského dvora náš Vitoušek orá, strakaté volečky má... Když jsem byl v tvém věku, chodil jsem už do houslí k panu řídícímu.

Ano, a když jsi cvičil, tak housle skřípaly a tvoje maminka si držela ruce na uších a sténala: Bože, co jsem komu udělala, že mě takhle trestáš.

Tahle historka se v rodině tradovala a Arnoštka ji dobře znala.

Tak Ti zahraju na harmoniku, jestli se ti to líbí víc. Uměl jsem i na saxofon, ale ten už nemám.

Arnoštka moc chtěla chodit do hudební školy... Ale nebylo to možné, byl to jeden z jejich neuskutečněných dětských snů.

Hudebka je jenom v Kutné Hoře nebo v Ledči, to je moc daleko. Jestli chceš, tady máš malé housličky po mně a zkusíme to.

Tatínek naladil housličky a předehrál *Ovčáci, čtveráci, vy jste naši vičku, i tu čočovičku vypásli...*

Snažila se cvičit a napodobit ho, ale z housliček se stále linulo skřípění.

Tak ne, s citem, znovu. Zkus stupnici C dur.

Zase skřípot.

Musíš držet smyčec lehce a víc cvičit.

Ale já ho držím lehce. A cvičím.

Neodmlouvej, to by to takhle neskřípalo. Tak ještě jednou.

Falešné zavržení.

Jsi hrozné nemešlo, dej sem ten smyčec, ukážu ti to. Zkus si to vybrnkat... Zase falešně... No to je hrůza, přijdu o uši...

Dala se do pláče, tatínek praštil smyčcem a hodina byla u konce. Zkusili to asi dvakrát nebo třikrát. Trpělivost nutná pro výuku, zvláště pro výuku hry na tak náročný nástroj jako housle, k tatínkovým přednostem nepatřila. A vůbec, rodiče bývají špatnými učiteli svých dětí. Po každém dalším pokusu s brekem utekla. Maminka to chvíli pozorovala a učinila dalšímu trápení přítrž.

Tak to bylo naposled, Paganini z holky viditelně nebude, už vás s těmi houslemi nechci vidět.

O Vánocích tedy musel tatínek hrát na housle sám – *Poem, Humoresku, Pro Elišku, Indiánskou píseň lásky*, svou oblíbenou lidovou *U panského dvora* nebo koledy, které všichni zpívali s ním – *Nesem vám noviny, Ježíšku panáčku* a *Narodil se Kristus pán*.

Mít prarodiče je velký dar, jehož hodnotu si uvědomujeme, když je nemáme nebo když je ztratíme. Teprve když měla vlastní děti, zjistila, jakou jemnou rovnováhu vytváří poučovací a vychovávací styl rodičů a porozumění a bezmezná tolerance prarodičů. Uvědomila si, o co přišla, když pozorovala interakci svých dcer s dědečky a babičkami. Sama nepoznala ani jednu babičku. Ta z mamčininy strany se udřela k smrti a zemřela během války, tatínkovu maminku, která byla židovka, odvěkli nacisté do koncentračního tábora, přestože měla za manžela příslušníka evangelické církve československé a na počátku války Němci smíšená manželství tolerovali. Když byla starší, maminka jí tento tragický příběh rodinné historie vyprávěla, v kuchyni visela zarámovaná jediná dochovaná fotografie babičky.

Sousedka, která byla povolána na práci do říše, se úmyslně opařila, aby se nucenému nasazení vyhnula. Když přišla případ vyšetřovat policie, protože v té době se mnoho lidí radši nechalo zmrzačit, jen aby do Reichu nemuseli, vyžadovala svědky tohoto úrazu. Sousedka prohlásila, že při tom byla Emílie, určitě také proto, že babička byla dobrá duše, která se všem snažila pomoci. Jako židovka ovšem měla v době heydrichiády zákaz vycházení a návštěv, a tak se provinila proti rasistickým německým zákonům. Odvezli je obě k výsledku, sousedku i babičku. Sousedka katolička se vrátila, babička se už nikdy nevrátila. Poslali ji do Tereziína a posléze do Osvětimi, který byl likvidačním koncentračním táborem.

O židovství a o tom, že má v sobě čtvrtinu židovské krve, se v rodině nijak často nemluvalo. Ani když přijel z Prahy jeden ze tří babiččiných sourozenců, kteří válku přežili – sedm jich zahynulo v koncentračních táborech i s rodinami a malými dětmi – nikdo nevyvolával vzpomínky na minulost. Asi proto, že chtěli zapomenout, nebo se s hrozným traumatem neskutečného utrpení vyrovnávali o samotě. To vlastně nevěděla. Pražská tetička Marta ztratila v koncentráku manžela a nikdy se znovu neprovdala. Když přijela k příbuzným na venkov, chovala se jako kultivovaná dáma a učila děti způsobům slušného chování a manýrům u stolu. To jí moc oblíbené nepřineslo a navíc jim z Prahy, z tohoto bájného velkoměsta, nikdy nic nepřivezla. Přesto ji Arnoštka obdivovala, jak pro její způsoby, tak pro vyprávění o zemích, které navštívila. Venkovští příbuzní byli Pražákům dobří k tomu, aby obstarávali proviant. Tak tomu bylo už za války, tak to zůstalo, dokud byly potraviny na přiděl, ale bohužel i poté, když všechno začalo být ke koupi. Při každé zabijačce přijela rota z Prahy a odvezla si velkou část ze zamordovaného pašíka. Děda z otcovy strany byl nejen hospodský, ale také řezník, jeho jitrničky, jelita, prejt a sulc neměly konkurenci a všichni si na nich pochutnávali.

Tětinu, chceš ještě kousek jatýrek, dáme ti také pár řízků.

Tatínek byl jako vždy štědrý a maminka mlčky strpěla, že se její zásoby, ze kterých měla vařit po několik měsíců, tenčily.

Žase mi nepřivezli ani zástěru, ale copak mně, o mne nejde, ale dětem mohli přivést aspoň čokoládu.

Na okamžik, ve kterém dostala poprvé do náruče bratříčka, si vzpomínala jen matně, ačkoli jí už bylo pět let. Byla v tom asi i trocha zklamání, protože si představovala, že si bude s bratříčkem hned moct hrát. Místo toho přivezla maminka z porodnice bezbranné miminko v peřince. Bratříček však rychle rostl a snažil se ze všech sil o pět let starší sestře a o sedm let starším kamarádům Zuzance a Jardovi stačit, stejně tak jako staršímu bratranci a sestřenici. Vždycky když rodiče odjeli na nákupy, vymýšlela si celá parta hlouposti a tropila kolem domu neplechu. Lezli do kurníku, plašili slepice, přebíhali silnici a pumpovali na sebe vodu. Jednou, když už si děda řezník nevěděl rady, pohrozil jako poslední instancí výpraskem po návratu rodičů. Ze strachu, že děda bude žalovat, se zrodil nápad.

Když utečeme, tak nedostaneme. Půjdeme do světa.

A tak se vydali na cestu, putovali po nízké stezce, odhodláni poznat svět. Tříletý bratříček kráčel v bačkůrkách na přezku. Když došli tři kilometry do blízké vesnice, dostali hlad. Jarda byl jediný, kdo měl nějaké peníze. V místním konzumu si koupili nejlevnější a největší perník, který si rozdělili, ale na malého bratříčka se nějak nedostalo. Když se začalo stmívat, objevila se komplikace – nedovedli si představit, kde by měli na cestě do světa přenocovat. Dostali strach, a tak se postupně vrátili. Odebrali se do svých domovů, kde byl návrat ztracených synů a dcer přijat s ulehčením. Výprask se nekonal. V noci však Arnoštka dostala žaludeční křeče a běhala celou noc na venkovní záchod. Ráno maminka zjistila, že stejný osud potkal kamarády, bratrance i sestřenici – jen bratříček byl v pořádku. To proto, že mu nic z plesnivého perníku nedali. První lekce, jak se lakota nevyplácí.

Děda jí však jako vždy všechno hned odpustil. I nadále ji brával na klín a zpíval jí staré písně.

Chceš nějakou z vandru, nebo z vojny?

Ty z vojny ji přiváděly k slzám.

Když jsem na stráži vartu stál, německý byl můj pluk, vítr tam do mě tiše vál, já slyšel český zvuk...

Dojívalo ji, že se voják nechal svést českou písní, zběhl a zaplatil za to životem.

V domě byl velký hospodský sál, později přeměněný v garáž, špajz, koupelnu a pokojíček pro bratra. Kdysi se v sále odehrávaly vesnické tancovačky, ale na to už si nemohla pamatovat. Ale prodávalo se pivo, limonády, likéry, cigarety a drobné sladkosti. Děda si rád přihnul, ale doma neměl k likérům volný přístup.

Když tedy nesměl doma, vzal vnučku za ruku a šel s ní na procházku. Seděli spolu v konkurenční hospodě na druhém konci vesnice, on pil griotku a jí objednal sladkou limonádu, nejradši měla zelenou nebo žlutou. Po návratu se rozzlobená maminka ptala, co v hospodě dělali.

No, děda mi koupil žlutou limonádu a sám si dal červenou šťávu.

Proti tomu nemohla ani maminka nic namítat.

Zahrada u domu oplývala ovocem. Každý rok se od léta do podzimu česalo, zavařovalo, dělaly se džemy, marmelády, povidla, sušily se křížaly. Na zimu se také nakládalo kyselé zelí. Dokud měli krávu, tlouklo se každý týden máslo. Ve špajzu byl prkýnkem zatížený tvaroh, někdy maminka vyráběla i domácí sýr. Po zabijačce se vozilo maso do udirny – tatínek je pověsil ve špajzu a vůně uzeneho byla cítit po celém domě. Maso se ovšem také zavařovalo do sklenic. Všichni očekávali s napětím, jestli sklenice *chytla*, jestli v ní nejsou vzduchové bubliny, a je tedy zavřená, nebo zda se bude muset konzervační proces opakovat.

Žase to nechytlo. Budeme muset večer znova zatopit.

Otevřená sklenice se musela dát s ostatními do velkého hrnce s bublající vodou na půl hodiny ještě jednou. U masa to nevadilo, ale ovoce pak bylo někdy příliš rozvařené. Jiný konzervační způsob kromě zaváření a sušení neexistoval, byly to jediné vitamíny, které v zimě obohacovaly jídelníček. Ve špajzu stálo každý podzim kolem stovky sklenic zavařených třešní, višní, jablek, hrušek, švestek a meruněk, které se k tomuto účelu kupovaly z jižní Moravy. Zavářel se také angrešt a rybíz, ale z bobulí byly nejlepší džemy. Za dobrotu byly považovány i v troubě sušené jablečné křížaly a švestky.

Mami, dáš mi kompot? Nejradši bych měla hruškový.

Celou sklenici pak snědla s bráchou k odpolední svačině *na posezení*, často se k nim připojil i tatínek.

Historické změny a otřesy doby do života dětí doléhaly jen málo. K většině jednotlivých domků patřilo maximálně pět hektarů půdy, jedna až dvě krávy, kdo měl koně, byl už bohatý. O vstup do družstva nikdo moc nestál, vesničané neměli rádi novoty, stejně jako v případě zavádění elektřiny, ale jediné, o co obyvatelé malé vesnice mohli přijít, byla dřina. Zvláště ženy se před válkou dřely na polích a při obstarávání zvířectva až do úmoru. Také Arnoštka zažila práci na poli i poté, co rodiče dali půdu do družstva a obdělávali jen záhumenek. Léto bývalo horké, dny končily boufkami. Dědeček sekal obilí, maminka vázala snopy do povřísel. Pomáhala stavět panáky a paběrkovat, ani klásek nesměl přijít nazmar. Všichni byli na konci dne unaveni, poškrábaní od slámy, ale obilí stálo v panácích a bylo chráněno před nepohodou. V době, kdy se ve vesnici objevily první družstevní stroje, traktor, samovaz a posléze kombajn, uznávala už většina domkářů výhody společného hospodaření. Něco jiného bylo, když se měl půdy ve prospěch společného hospodaření vzdát sedlák. Ti na půdě lpěli, i přes veškerou dřinu, bylo to jejich dědictví po otcích – kromě toho měli

sedláci na nejtěžší práce děvečky a pohůnky a považovali se za pány. Otec byl jedním ze zakladatelů družstva, byl přesvědčen, že je to správná cesta. Když došlo v některých vesnicích k vraždám funkcionářů, dostal povolení koupit si na svou obranu revolver. Maminka už před tím tatínka prosila, aby z družstva odešel. Tatínek byl inteligentní, byl by si mohl najít práci jinde. Neustále mu připomínala, že pokud zůstane, ohrožuje také budoucnost svých dětí. Tenkrát se očekávalo, že děti rodičů pracujících v zemědělství zůstanou na vesnici, aby nedocházelo k odchodu mladých z venkova do měst – problém, kterému už tenkrát bylo nutné čelit. Státní mašinerie by pravděpodobně očekávala, že děti předsedy družstva půjdou příkladem. Když se děti dobře učily, mohly vystudovat vysokou lesnickou, ekonomiku zemědělství nebo veterinářství. Ale Arnoštka ani její bratříček neměly k takové práci sklony a maminka měla pro své děti jiné ambice.

Přesto však maminka nerada viděla, když Arnoštka nepřetržitě *brejlila* do knih, a byla ráda, když přišli kamarádi a tahali ji ven.

Pojď ven, budeme skákat panáka a hrát si na schovávanou.

Mně se nechce.

Ale jen se jdi trochu proběhnout na čerstvý vzduch.

Venku mě to nebaví, zrovna čtu Broučky.

Máš chodit ven, dokud je hezky, je krásný podzim, brzy nastane zima a dny budou krátké, pak si můžeš číst...

...Co si přeješ od Ježíška?

Nějaké knížky.

A tak dostávala další a další díly *Broučků* a *Gabry a Málinky*, *Chodské pohádky*, orientální příběhy s titulem *Karavana*, sbírku ruských pohádek *Krásna nesmírná* nebo *Encyklopedii pro zvědavé děti*.

Arnoštka vzpomínala na Vánoce, bílé Vánoce v malé vesnici. Také to skončilo – bez tatínka nebude už nikdo, kdo by nakoupil, odhrabal sníh, zatopil a vítal všechny u branky. Několik dní před Vánoci chodíval tatínek do lesa pro stromek. Vesničané považovali za své právo si stromek pro vánoční stůl v lese vybrat a uříznout, teprve později byl zaveden systém, kdy hajný vydával na uříznutí stromku povolení proti poplatku. Byla to mužská práce, když trochu povyrostl, chodil s tatínkem bratříček. Maminka strojila stromeček den před Štědrým večerem v malém pokojíčku, byla navlečená v kabátě s omotanou šálou, protože v pokojíčku se netopilo a venku mrzlo. Děti se snažily nahlédnout dovnitř přes záclonu. Stromeček však zůstal zamčený až do Štědrého večera. V koupelně ve vaně se proháněli dva kapříci. Když nastal jejich čas, šla se maminka a děti schovat do vedlejší místnosti, maminka nikdy nesnesla být rybí popravě přítomna. Na Štědrý den vařila k obědu rybí polévku z kapřích hlav a vnitřností a houbového kubu z krupek. Říkalo se sice, že kdo celý den nebude nic jíst, uvidí na zdi zlaté prasátko, ale citát *a zlatoušky na stěnu tomu, kdo se postí* se v rodině nebral moc

vážně. V ložnici, kde byla televize, sledovala Arnoštka celé odpoledne s bráškou pohádky, nejoblíbenější byla každoroční *Pysná princezna*.

Když přišel večer, maminka přinesla ze sálu, tak se ze zvyku pořád říkalo špajzu, dopředu připravený bramborový salát a tatínek začal na plotně smažit kapří řízky. Uměl to jenom on. Bylo totiž třeba rovnoměrně do plotny přikládat, aby se dobře propekly a přitom nespálily. Najednou se ozval zvoneček a děti byly vpuštěny z ložnice do kuchyně.

Ježíšku, Ježíšku, počkej chvíličku, Arnoštka tě chce vidět... Zase utekl. Musí rozdávat dárky tolika dětem, tak má naspěch.

Stromeček voněl a pod ním ležely dárky.

Tolik knížek, to jsem šťastná, budu mít co číst celé prázdniny.

Brusle na kličku zvané *šlajfky*, se kterými se dalo bruslit buď na louži vedle domu, nebo na rybníčku, ležely nejdřív smutně v koutě, ale během vánočních prázdnin se na ně přece jen dostalo. Po večeri přišlo na stůl ovoce: banány, mandarinky, pomeranče, hroznové víno, jablka a hrušky ze zahrady, vlašské a burské ořechy. Maminka a tatínek zasedli ke stolu a louskali buráky. Pak si uvařili punč, děti dostaly čaj s medem a citrónem a jedlo se cukroví. Měla ráda staré obyčeje, chtěla pouštět lodičky ze skořápek se svíčkami na lavoru s vodou, aby viděla, zda se podívá v příštím roce do světa, nebo házela za hlavu střevíc a sledovala, zda jeho špička ukáže ze dveří ven.

V ložnici rodičů stála knihovna plná svazků. Dokud byla Arnoštka malá, přespávala tam. Když povyrostla, dostala vlastní pokojíček, v něm gauč, sekretář s vitrínou na ozdobné předměty, stoleček, dvě křesla a elektrický radiátor, který se v zimě musel zapnout alespoň hodinu před spaním, aby se ohřály peřiny. Na sekretáři seděla bílá soška baletky, na kterou si ušetřila z kapesného. Figurka pro ni představovala symbol krásy, elegance a dokonalosti. Byla si vědoma, že sama nemá valné sportovní ani taneční dispozice, takže tanečnice představovala sen, na který se člověk může dívat do sytosti.

V padesátých a šedesátých letech se pracovalo a zpočátku také chodilo do školy ještě v sobotu, i když jen na půl dne. V neděli pak tatínek nastartoval spartaka a rodina se vydala na výlet. Někdy jen na krátkou vyjížďku do Kutné Hory či Českého Šternberka, jindy na celodenní výlet do Prahy, do Babiččina údolí, na zámek Hluboká nebo do Karlových Varů. Součástí výletu byl rodinný oběd v restauraci, nejlépe se jedlo v Praze. Obědvali v některém z hotelů na Václavském náměstí, často v Jaltě nebo v Evropě – tatínek Evropu nazýval po staru U Šroubků. Tam si tradičně dávali knedlíčkovou polévku a husu s knedlíky a zelím, celý oběd pro čtyřčlennou rodinu stál kolem stovky. Maminka bědovala, jak je to drahé, považovala restaurace za rozmařilost, a jen výjimečně si tam pochutnala. Zato tatínek rád vyvezl rodinu na výlet a pohostil. Zakládal si na tom, že dětem

nesmí nic chybět. I když jeho profesní kariéra prodělávala nejrůznější výkyvy, které nemohl ovlivnit, většinou se mu to dařilo.

Bezstarostné dětství skončilo po pěti letech. Druhý stupeň základní školy byl v pět kilometrů vzdáleném městečku, i tam se první dva roky muselo docházet pěšky. Skončily výzkumné výpravy po lese a plány na lov lišek, skončila výuka v téměř rodinné dvojtřídce. Nyní už byly ve třídě jen děti stejného věku a na každý předmět měly jiného učitele. Jak našla svou nejlepší kamarádku, se kterou se stýká do dneška? I tento moment je nějak zamlžen, najednou se kamarádka v paměti vynoří a prostě tam existuje. Martina bydlela s rodiči a bratrem v baťovském bytě, rodiče pracovali v továrně na výrobu dětských bot. Jejich městský pohodlný byt byl pro Arnoštka předmětem obdivu. Protože rodiče pracovali na směny, musela Martina, dřív než ji mohla jít doprovodit, splnit zadané úkoly: umýt nádobí, vyluxovat, utřít prach. Jak Arnoštka nesnášela doma mytí nádobí! Ale Martině pomáhala ráda, čímž si vysloužila pochvalu jejích rodičů a pověst pracovité dívky. Pak ji Martina doprovázela na půl cesty domů. Když si nestačily všechno povědět, vracela se s ní zase kus cesty zpátky. Byly prostě nerozlučné. Seděly v jedné lavici, opisovaly od sebe úkoly, svěřovaly se se svými starostmi i radostmi, i s tím, kteří kluci se jim líbí. Naštěstí byl jejím oblíbencem Jarda, Martině se líbil Mirek, takže přátelství nebylo kvůli klukům ohroženo.

Třídní učitel šesté B byl tělocvikář, který učil také češtinu a dějepis. Měla k němu velmi rozporuplný vztah. Češtinu milovala odjakživa, v té době už měla přečteného kompletního Jiráska, Baara, Třebízského, Němcovou, četla básně, ani gramatika pro ni nebyla nikdy problémem. Třídní vzbudil její zájem o dějepis – vykládal tak, že příběhy dob minulých, zvláště jeho oblíbené doby husitské, se plasticky zjevovaly před očima dychtivé žáčky. Pak však přišla hodina tělocviku. Největší hrůza – běh na tři sta metrů, volejbal, skok přes kozu, šplhání. Při šplhu po tyči ji třídní postrkoval hůlkou do zadku, aby ještě kousek popolezla, ale stejně vždycky vylezla maximálně do poloviny. Nakonec tedy měla vysvědčení se samými jedničkami „zkažené“ dvojkou z tělocviku. Maminka to nemohla třídnímu odpustit, ale asi to bylo jen spravedlivé.

Kromě češtiny a dějepisu byla jejím oblíbeným předmětem hudební výchova. Nejradši měla, když paní učitelka přinesla do třídy gramofon.

Musím vás připravit na výchovný koncert, bude vás to víc zajímat, když si skladby trochu rozebereme.

Výběr skladeb nebyl možná přesně podle osnov, ale paní učitelka se v hudbě vyznala. S její pomocí se děti učily rozlišovat různé hudební nástroje a hudební proudy, Arnoštka o tom mohla diskutovat s tatínkem.

Paní učitelka nám vysvětlila rozdíl mezi Bachovou a Mozartovou hudbou a pustila nám desky Toccata s fugou a Turecký pochod. A taky nám pouští jazz, třeba Bugatti step

od Jaroslava Ježka. *Moc se mi líbí černošské spirituály, které vznikly při práci otroků na plantážích.*

Tatínek měl spirituály rovněž v oblíbě. Jejich společným favoritem byl Paul Robeson. Uchváceně poslouchali, když začal svým překrásným hlubokým hlasem zpívat *Mississippi, ty řeko stará*. Hudební výchova v podání paní učitelky však nebyla jen oddychovým předmětem, na znalost not se začaly psát dokonce písemky. Přesto ji milovala.

Je to fantastické, noty jsou jako kódované písmo. Jen škoda, že neumím hrát na nějaký nástroj.

Stará bolístka, starý žal se zase ozval.

Jednoho dne přišla ze školy domů a pyšně ohlásila svůj nový úkol.

Povedu jiskřičky. Moje skupina má tři holky a dva kluky, jsou to prvňáci. Musím vymyslet něco, co by je bavilo. Nemůžeme si jen hrát „chodí pešek okolo“ nebo vystřihovat ozdoby na stromeček.

Vyprávěla svým jiskřičkám pohádky, podle nich pak vyráběli jednoduché loutky a hráli s nimi divadlo. Povíдалa jim o vzdálených cizích zemích, o kterých si přečetla. Šestiletí až sedmiletí prckové ji zbožňovali, byla jejich starší kamarádkou a sestrou, ale i vzorem. Maminka byla s touto její činností také spokojená.

Je vidět, že bys byla dobrou učitelkou, s dětmi to umíš.

Ale Arnoštka snila o jiném povolání.

Naučím se aspoň pět jazyků, budu cestovat po světě a psát o tom knihy. Jako Žikmund a Hanzelka. Napíšu román, vydělám hodně peněz a postavím pro vás na naší zahradě luxusní vilu.

Zkoušela psát básně, ale výsledek neukazoval na nějaké tvůrčí nadání, byly to typické básně adolescentky. Rýmy neoriginální, tematika opěvování přírodních krás vlasti a vyjadřování vlastních citů banální, někdy se vloudila trocha politické agitace pod vlivem různých významných mezinárodních událostí. Většinu básní si schovávala, nebo je schovala maminka. Některé sama později zničila. Mnohem úspěšnější byla však při psaní třídní kroniky. Zachycovala a komentovala všechny události: bramborové brigády, školní koncerty, exkurze do továren, filmová představení, závody v lehké atletice, turnaj ve fotbale, matematickou a fyzikální olympiádu. A také zprávy ze světa: zavraždění Patrice Lumumby v Kongu, kubánskou krizi, let prvního sputniku a prvního člověka do vesmíru – velký svět pronikal i do malé vesnice. Neoplývala ani kreslířským nadáním, takže příspěvky v kronice doplňovala výstřižky z novin nebo obkreslovala podle předlohy, když chtěla kroniku oživit obrázkem, vypomohla na kreslení talentovaná maminka.

Střídání ročních období bylo pro venkovské děti zdrojem zábavy a radosti. Na jaře přilétaly vlaštovičky, stavěly si hnízda. V květnu se všechny stromy obsypaly květy, na loukách rozkvetly pampelišky.

Žaneto, pojď na procházku do Bukovce.

Do kroku si zpívaly.

Máj, máj, máj, na housličky hraj, každý ptáček hnízdo staví, černý, modrý popelavý, je jich plný kraj, je jich plný kraj.

Sestřenice Žaneta byla opravdový snílek, vznášela se v oblacích. Hleděla na oblohu s vytvarovanými mraky.

Co kdyby se tam najednou objevila krásná panna se závojem a laň?

Nesmysl, Žaneto, žádná panna se tam nezjeví...

Arnoštčin realismus stahoval Žanetu zpátky na zem. A tak tomu bylo i v jejich pozdějším životě.

Nastalo léto a s ním prázdniny.

Chtěla bych jet na tábor. Mám jedničku z ruštiny, nemohli by mě vybrat do Artěku? Koupala bych se v Černém moři a povídala si s dětmi z celého světa.

Nemůžeš jet na tábor ani do jižních Čech, jsi z vesnice, tábory jsou pro děti z města, aby se dostaly na čistý vzduch.

Tó ale není správné. Tak na co jsem pionýrkou s výborným prospěchem?

Jednou přece jen přišel poukaz do školy na dva pobyty, byla vybrána spolu s Evou jako nejlepší žákyně. Ale pak byl jeden poukaz zrušen a jela jen Eva, protože Evin tatínek pracoval v továrně, nikoliv v zemědělství. Arnoštka dlouho cítila takový výběr jako nespravedlnost.

Nesmutní, pojedeme v neděli na výlet, kam byste chtěli?

Já chci na Konopiště. Měla nejvíc v oblibě výlety na hrady a zámky.

Tam už jsme byli.

Tak na Křivoklát. A příští neděli bychom mohli jet do Prahy.

Tam je moc draho, poslední jsme U Šroubka dali za oběd víc než stovku. A v Jaltě to bylo podobné, nemůžeme jezdit do Prahy tak často.

Maminka toužila podívat se do Chodska, kraje svého oblíbeného spisovatele Jindřicha Šimona Baara, a to nejraději v době, kdy se tam konaly chodské slavnosti. Nakonec se dalo stihnout všechno, byl teprve počátek prázdnin, dva měsíce se tenkrát zdály být dlouhé jako věčnost.

Přišel podzim, v září začínala škola. Maminka vždycky propadala melancholii, když se vlaštovičky začaly houfovat na drátech a připravovat k odletu do teplých krajín. Měla vlaštovky ráda. Děti sbíraly kaštiny jako zimní krmivo pro srnky a barevné lupeny na výtvarnou výchovu. Do školy se těšila, vždycky se divila, že kamarádi toužili po prodloužení prázdnin. Pro ni byly dva měsíce až dost. Kromě češtiny a dějepisu si oblíbila jazyky, ruština byla v oblíbenosti hned na třetím místě. Podle staré učebnice pro samouky, kterou našla na půdě, se sama začala učit německy. Učebnice byla založena na výuce přímou překladovou metodou, v člancích bylo pod každým slovem v němčině příslušné slovo česky. Maminka propadala střídavě smíchu a zděšení nad výsledky těchto překladů.

Tó je pěkné prznění češtiny.

Moje káva je velmi dobrá. A co Tvůj čaj, Konráde? Ten čaj je slabý, ale to nedělá nic.

Tatínek byl jako dítě víc než půl roku v Sudetech „na výměně“ u příbuzných, ale od dob *handlu* uplynulo spousta času a němčinu zapomněl.

Když slyším němčinu, vzpomenu si na okupaci. Ale je to důležitý jazyk, Němci jsou naši silní sousedi, tak jen se uč.

Nemohla bych se učit taky anglicky?

Její touha po vědění byla nenasytná a tatínek začal hledat učitele angličtiny. *Představ si, pan Žoubek je ochoten tě učit spolu s jejich Jitkou. Byl v britské armádě, bojoval se spojenci v Anglii, má tam pořád kontakty a angličtinu nezapomněl.*

Po roce výuky dostala od pana Zoubka adresu s exoticky znějícím názvem města v severní Anglii – Blackburn.

Adresa patří dívce, která hledá partnerku na dopisování. Jmenuje se Alžběta, tedy Elisabeth.

Pomůžete mi s prvním dopisem?

Když přišla odpověď se známkou britské královny, radovala se a hned se snažila sestavit odpověď. Učitel angličtiny jí na začátku opravoval chyby, ale pak už to nechal být, však ony se holky dorozumějí. Jeho vlastní dcera už mezitím dávno angličtiny nechala. Jak je to možné, že se Arnoštka s Alžbětou nikdy úplně neztratily z očí? Kolik let uplynulo? Později navázala celou řadu dalších přátelství s kamarády z různých zemí, a nikdy to nebyla ona, kdo přestal odpisovat.

Tatínek odešel z družstva, nechtěl už být předsedou – splnil tím též velké mamino přání. Ale cena za odchod byla vysoká. Musel se spokojit s místem dělníka ve skladě baťovské fabriky za směšný plat, protože byl „propuštěn v nemilosti“. Nestěžoval si, začal se znovu vypracovávat od píky. Hlavu měl jako vždy plnou nápadů, nebál se žádné práce.

Práci ve skladu prý nelze normovat, proto všichni dostáváme tak mizerný hodinový plat.

Vstával ráno v pět hodin, jel autobusem do továrny, od šesti do dvou si odkroutil směnu a v půl třetí už byl doma. Měl spousta času na údržbu domku a zahrady a přemýšlel. Až vymyslel metodu, jak by se i ve skladu dala zavést úkolová mzda. Představil svůj nápad řediteli továrny.

Není to tak těžké, podle této metodiky je možné práci ve skladu kvantifikovat a můžeme být odměňováni na základě úkolové mzdy, každý podle svých výkonů.

Ten člověk je ale hlava, nemohli bychom ho potřebovat někde jinde než ve skladu? Umí taky dobře přesvědčovat. Máme nedostatek pracovních sil, možná, že by mohl přesvědčovat rodiče a jejich dcery, jaká báječná budoucnost je čeká v naší fabrice, ubytování na intru zajištěné, dobrá závodní jídelna... Ať se vydá na cesty jako náborář.

Tatínek začal jezdit na motorce po Čechách a Moravě a přesvědčoval mladé dívky a chlapce, jak je dobré pracovat u bývalého Bati. Maminka našla práci jako úřednice na místním národním výboru na poloviční úvazek. Nejhorší finanční krize v rodině byla zažehnána.

II. Z venkova do města

Bezstarostné dospívání je u člověka
předznamenáním hlouposti.

Louis Bromfield

Arnoštka se zašla podívat na náměstí I. P. Pavlova. Když tenkrát přišla do Prahy, nebyla tam ještě stanice metra, první linka byla těsně před otevřením. Budova internátu na rohu se proměnila v banku, její poloha byla příliš prominentní pro tak nevýnosné využití. Takže navštívit bývalý pokoj, kde strávila čtyři roky, už nešlo. Chodník dolů k řece Ječnou a Resslovou ulicí se však moc nezměnil. Na pravé straně samozřejmě dosud stál kostel Cyrila a Metoděje. Kolem něj chodila každý den do školy. Pamětní deska připomínala, že tam v kryptě obětovali život parašutisté, kteří provedli atentát na Heydricha. Škola začala pořádat pravidelné sjezdy absolventů. Při nich bylo velmi snadné se vrátit zpátky do let dospívání a zavzpomínat.

Chtěla bych studovat jazyky, protože chci číst knížky v originále, domluvit se s Elisabeth a najít další přátele v různých zemích...

Na gymnáziu tě naučí nejvyšší ruštinu. Ale existuje střední ekonomická škola, která má jako jediná v republice obor zahraniční obchod. Tam mají jazyky prioritu. Má to ale háček, ta škola je v Praze.

Za tuto informaci byla třídnímu vděčná, vlastně to ovlivnilo celý její další život. Třídní učitel ji měl rád, věděl, že je chytrá a pilná, a takoví žáci se obecně těší u učitelského sboru oblibě. Postrádala ovšem sportovní talent, takže k největším oblíbenecům určitě nepatřila. Když jí při pololetním slovním hodnocení napsal do žákovské knížky, že je „velmi ctižádostivá a ochotná“, urazilo ji to. Přílišná ctižádost byla v té době považována spíše za negativní vlastnost, něco jako kariérismus. I když se sama nikdy za extrémně ctižádostivou nepovažovala, v dospělosti musela uznat, že na tom něco bylo: měla obrovskou ctižádost poznávat nové věci a učit se. Přes všechnu chválu měl třídní o Arnoštčiných šancích, že ji na Resslovku, jak se škole pro zahraniční obchod říkalo, vezmou, vážné pochybnosti. Chtěla to však za každou cenu zkusit.

Na přijímacích pohovorech je vítali pionýři a starali se o to, aby se v budově nikdo z venkova neztratil. Po písemkách následovala ústní zkouška. Všechno, na co se jí ptali, jí připadalo lehké. Byla sečtělá, dobře se vyjadřovala a zřejmě

zapůsobila. Nějak ji ani nenapadlo, že by ji mohli nepřijmout, přestože ji třídní stále upozorňoval, že pravděpodobnost přijetí je tak jedna ke stu. Ale povedlo se. Když se pak v září nastěhovala do internátu, vzdáleného deset minut od školy, zjistila, že ve třídě je ze čtyřiačtyřiceti dívek jen pět přespolních – přijetí na tuto školu bylo malým zázrakem.

Nastaly poslední prázdniny před odchodem do Prahy. Horký červenec, půl páté ráno. Zazvonil budík, pokojíček ještě napůl ve tmě, někde zakrhal kohout. Vyhrabala se v polospánku z gauče, trochu se nasnídala a už se hnala na autobus ke kapličce. Tatínek jí vyjednal brigádu v továrně. Poprvé v životě měla možnost se seznámit s baťovským systémem. Stála u běžícího pásu, brala jednu přicházející dětskou botičku za druhou a škrabkou oškrabávala přeteklé lepidlo, které uvázlo na svršku po lepení. Myšlenkami se snažila být někde jinde, práce byla otupující. Kolik bot již oškrabala? Protože nebyla fyzické práci zvyklá, začaly ji brzy ruce nesnesitelně bolet. Příšerné lepidlo drželo jako přibité. A po pásu přijížděly další a další boty, bez přestávky, bez mezery – jen pokud došlo ve výrobě k poruše, proud se na chvíli zastavil a pás jel naprázdno – to byla jediná záchrana. Konečně nastala přestávka na svačinu, krátký oddech a jelo se nanovo. Mistr jí řekl, že když nebude moci stačit, má možnost tlačítkem pás zastavit. Ale když se rozhlédla při prvním zastavení pásu kolem sebe, viděla samé nepřátelské pohledy ženských spolupracovnic. Protože se pracovalo v úkolové mzdě, každé přerušování znamenalo, že se za směnu vyrobí menší počet párů a že si ženy méně vydělají. Její práce byla nejméně kvalifikovaná, ale přesto velký rozdíl mezi lepením podrážek, přibitím cvočku nebo škrabáním lepidla neviděla. Vracela se z práce den za dnem zoufalejší a unavenější. Po týdnu ji ruce přestaly bolet, ale zato se cítila úplně otupělá.

Jak to mohou ty ženy vydržet, den za dnem, měsíc za měsícem, rok za rokem? Domů přijela autobusem už kolem půl třetí, pokud svítilo slunce, lehla si na zahradě na deku, ale nebyla schopna cokoliv dělat, ani číst. Maminka a tatínek projevíli sice sympatie, ale pointa byla jasná.

Když se nebudeš učit, budeš dělat takovouto nebo podobnou práci po celý život.

K druhé polovině prázdnin patřila pro mládež mezi patnácti a osmnácti pravidelná chmelová brigáda. Poprvé se jelo už před nástupem studia. Středoškoláci z celých Čech se sjížděli na Lounsko a Rakovnicko, aby zachránili sklizeň zeleného zlata. Resslerka jezdila po léta do Přílepu u Rakovníka. Brigádníci přenocovali zachumlaní ve spacáku na půdě na palandách, protože noci začínaly být chladné. Každý den i tady začínal stejně. Vstávalo se brzy. Celá rozespalá se vyplížila z bytovny, umyla se pod kohoutkem a postavila se s ešusem do fronty na bílou kávu a rohlíky. Pak přijel traktor a odvezl všechny na pole. Chmelové šišky i pnoucí se rostliny píchaly do rukou a česat se muselo v rukavicích, také strhnout štok nebylo jednoduché, vyžadovalo to obratnost a sílu. Když to holčkám nešlo, zavolaly na pomoc kluky. Někteří spojili své síly a česali ve dvojicích

do velkého proutěného koše, aby se jim norma devět větelů na osobu lépe plnila. Největším uměním bylo nasypat chmelové šišky do plechové větelové míry tak, aby byly co možná nejnačechranější. Důležité bylo též vědět, která paní, kontrolující měření, takzvaná paní mírná, je hodná a která je ras. Když byla paní mírná hodná, netrvala na tom, aby větel byl nasypán přesně do roviny, a přivřela oko, když hrstička chyběla. Některé mírné měly své oblíbence, kterým ledacos prominuly. Bývalo zvykem radši posílat měřit kluky, kteří to uměli s paní mírnou lépe sfouknout. Každý večer pak učitelé vybírali plíšky obdržené za načesané větele, kárali ty, kteří nesplnili normu a chválili ty pilné. Arnoštka patřila k lepšímu průměru. Ale vyhlášená soutěž o nejlepšího česáče měla stejně, pokud jde o objektivnost, háček. Každou neděli přijížděli *kombajni* – tento název dostali všichni navštěvující rodiče, sourozenci, dědečkové, babičky, přátelé. Zasedli ke štokům a pomáhali svým ctižádostivým potomkům zvedat výkon. Spolužáci pocházející z Prahy mohli mít *kombajny* častěji, někdy i ve všední dny nebo v sobotu, protože to pro ně bylo do Přílepu blízko. Přespolní na tom byli hůř. Ale tatínek s maminkou a bráškou přijížděli pravidelně alespoň každou neděli. Kamarádka Vladimíra pocházela z Lán, takže se její tatínek objevoval i v týdnu. Ale jako *kombajn* se moc neosvědčil. Přivázel sice buchty a jiné dobrotky, ale posadil se, zapálil si viržinko a pomáhal vždy jenom chvíli. To Arnoštčini *kombajni* se činili, seč mohli, takže po jedné sezóně dostala dokonce diplom za výborné pracovní výkony na chmelu.

Počasi bývalo v tuto roční dobu vrtkavé. Záleželo na vyučujících, zda česáče poslali domů, když začalo pršet. Pokud šlo jen o přeháňku, všichni si oblékli pláštěnky a práce pokračovala, důvodem k odchodu byl jen dlouhotrvající liják. A tak si studenti přáli, aby lilo už od rána, aby si mohli přispat a měli eventuálně den nebo půlden volna. Když už byli na chmelnici, přáli si spíš vytrvat. Každá škola a třída měla za úkol očesat jistý počet hektarů – čím dříve byly očesané, tím dříve se jelo domů. Pobyť trval obvykle čtrnáct dní až tři neděle a pro družstevníky byla brigádnická pracovní síla nepostradatelná. Chmel česaný ručně měl vyšší kvalitu a dal se výhodněji prodat.

Studenti se rovněž těšili na to, co si za vydělané peníze koupí, i když suma nebyla velká. Při první brigádě, když se budoucí spolužáci teprve poznávali, očekávala Arnoštka vždy nedočkavě večerní promítání. Družstevníci roztáhli plátno a promítali různé filmy, ale ke koloritu každé chmelové brigády patřili *Starci na chmelu*. Téměř o deset let později, když se znovu octla na chmelové brigádě jako čtyřiatvacetiletá profesorka, která měla dohlížet na dvacet sedmnáctiletých studentek, ji dojalo téměř k slzám, když se první večer na velkém plátně na návsi opět ozval hlavní hit chmelového muzikálu: *Chodili spolu z čisté lásky a sedmnáct jim bylo let...*

Chmel byl časem pronásledovaných lásek. Většina brigádníků a brigádnic nebyla plnoletá a profesori za ně cítili odpovědnost. Místní hospoda byla do deseti večer nabita mládeží zkoušející pít pivo a kouřit. Jiné drogy kromě alkoholu a nikotinu byly nejen nedostupné, ale také téměř neznámé. Večer před usnutím vzdychala na půdě spolužačka Ofélie, aby všechny obveselila.

Čikuli, kde je moje čikuli? Nemohu spát bez svého čikuli...

Čikuli byl čistící prostředek, droga učňů, kterou vdechovali. Zpočátku Arnoštka, stejně jako mnohé jiné dívky, ani nechápala, o čem je vlastně řeč, ale smály se všechny. Ale i bez drog hrozily dle názoru profesorů mládeži různé nástrahy. Pivo občas teklo proudem a ve stínu za rohem se líbali zamilovaní, často poprvé z dohledu rodičů vypuštění, nezletilci, snažící se ukrýt před pronásledováním profesorů a předsedy družstva.

Arnoštka nikdy žádnou nebezpečnou známost na chmelu neměla a bylo jí to trochu líto. Asi na ní bylo vidět, že bere život i vztahy hodně vážně – a v tomto věku je kluci vážně brát nechtěli. Bavili se s ní rádi, ale do seníku na okraji vsi ji nezvali. A protože s nikým nechodila, bylo jí někdy smutno, když za Boženkou přijel Karel. Přišel poslední večer, slavila se dočesná. Arnoštka seděla na lavičce a pozorovala měsíc. Cítila se sama, zaplavila ji melancholie, zvláště když se z návsi ozvaly melodie Beatles. *All you need is love, love is all you need...* Kluci hráli na kytaru české i anglické hity, chmel se blížil ke konci.

Nastal podzim. V sedm ráno už bylo na internátu rušno. Jako živý budíček přicházela vychovatelka. Dívky se střídaly u jediného umyvadla na pokoji, příslušenství včetně sprch bylo umístěno na chodbě. Pět nových studentek prvního

ročníku bylo ubytováno v průchozím pokoji, zvaném *průchodák*, což znamenalo, že přes jejich pokoj procházely další čtyři obyvatelky internátu do svého pokoje vzadu. Prvňáčka Jindřiška dostala dokonce jen skládací postel, která se musela přes den vrátit do původní polohy. Jinak se zařízení pokoje skládalo z pevných kovových postelí s nočním stolkem a s půlkou skříně pro každou dívku. Žádný luxus, ale Arnoštka byla přesto nadšená.

Ľsem tak šťastná, že jsem v Praze, jsem nezávislá, mohu si utvářet život po svém. To, čemu nikdo na základce nevěřil, se vyplnilo.

Do školy to byl z internátu kousek, dvě stanice tramvají, nebo patnáct minut pěšky. Obyvatelky pokoje si začaly povídat a oťukávat se. Jarmila pocházela z Veselí nad Lužnicí, Vladimíra z Lán, Slavěna z Chomutova, Jindřiška ze Strakonice. Spolu s Jarmilou měly chuť stále něco podnikat, seznamovaly se s novým prostředím velmi rychle. Na internátu byla jídelna, která poskytovala plnou penzi. Takže hned navázaly přátelství s kuchařkami. Ta nejbaculatější se k nim chovala velmi mateřsky. Jednou si postěžovala, jak ji práce zmáhá.

Nejhorší je nosit kbelíky brambor ze sklepa, ty schody mě ničí.

To pro nás nic není, jen nás vždycky zavolejte.

Byly na to dvě a byly plné energie.

Tady máte za odměnu pudink.

Když paní kuchařka viděla, jak jim chutná, dala jim hned ještě jeden.

Jen si pochutnejte, děvenky, moc jste nám pomohly, zítra jsou k obědu řízky, dostanete ten největší.

Bramborová brigáda pak patřila skoro obden k rozcvičce.

Za ubytování a stravování se platilo měsíčně tři sta padesát korun, z domova dále dostávala třicet pět korun na tramvajenku a stovku kapesného. Tatínek, který pracoval v továrně, už sice nebral ten nejnižší plat za práci ve skladu, protože povýšil na náboráře, ale peněz doma přesto moc nebylo. Rodiče si museli ledacos odříct, aby ji mohli na studiích vydržovat. Maminka začala využívat svých krejčovských dovedností, protože se kdysi učila švadlenou, i když kvůli úmrtí své matky musela z učení předčasně odejít. Domácí oblečení na internát, dvě bavlněné sady na léto a dvě manšestrové na zimu, se jí povedlo, látka pocházela ze zbytků, které tatínek dostal přímo z textilky, takže to vyšlo hodně levně.

Na šaty do tanečních si ale netroufám, musíme ke švadleně. Potřebuješ aspoň troje šaty, které by se pak daly nosit i v létě, a jedny slavnostní, z vyšívaného monofilu, na prodlouženou.

Pražská tetička a kmotřička Marta se sice nabídla za garde, přispět k obohacení šatníku do tanečních ji však nenapadlo. Ale Arnoštka byla i tak se svým skromným výběrem spokojená.

Pro studijní účely byla na internátě vyhrazena jedna místnost, ve které byl i klavír. Prvníci měli povinnou studijní dobu od čtyř do šesti odpoledne. Museli sedět ve studovně, nikdo ovšem nemohl kontrolovat, jak intenzivně tuto dobu využívají.

Na Arnoštku nikdo nemusel dohlížet. Učila se nejen v povinné studijní době, ale pokud bylo třeba, tak dlouho do noci. Studovna se zavírala v deset večer, následovala večerka. Pokud si někdo chtěl číst, četl v posteli při baterce. Po čtvrt roce se konalo první rodičovské sdružení, přijeli i mimopražští rodiče a účastnily se rovněž vychovatelky. Všichni si prohlíželi známky zaznamenané ve studijním archu. Ředitelka internátu byla spokojená a Arnoštku rodičům chválila.

Nemusíme na ni vůbec dohlížet, je pilná a svědomitá, a na známkách je to vidět.

Také třídní učitelka neskrblila chválou.

Udělalala jsi nám radost, přechod ze základky na střední školu je obtížný, z některých bývalých jedničkářů se rychle stávají čtyřkaři.

Rodiče byli pyšní a tatínek si pak jezdil pro pochvalu na každé rodičovské sdružení. Byla šťastná, že mohla rodiče potěšit.

Na besedu do internátu přišel známý operní pěvec a slíbil pravidelný přísun volňásků do Národního, většinou na opery, za dvě koruny na bidýlko. Představení však končilo až po desáté, povolení k návštěvě divadla musela dát ředitelka internátu.

Arnoštka a Jarmila mohou každý týden nad rámec povolených vycházek vyrazit do divadla, i když se budou vracet až po desáté. Jsou to dobré studentky. Vycházky jsou sice obecně povoleny jednou týdně plus v sobotu a v neděli a Arnoštka už má navíc taneční, ale její prospěch je tak dobrý, že jí to povolíme.

Zmocnilo se jí nadšení, opery ji bavily a prostředí klasického divadla ji odjakživa přitahovalo. Systém vycházkových knížek, kam se zapisovaly vycházky, o které bylo nutno požádat, jí nepřipadal nijak omezující. Zdálo se jí, že o tom,

jak tráví čas, si rozhoduje sama. Měla bohatý program, ale protože úkolů ve škole přibývalo, častěji by večer ven stejně chodit nechtěla.

Jednou za čtrnáct dní v sobotu chodívala procházkou parkem na Hlavní nádraží a odjížděla domů za rodiči.

Posázavský pacifik tažený parní lokomotivou se plížil kolem řeky. S přestupem celkem čtyři hodiny cesty. Brzy znala nazpaměť pořadí všech stanic, četla si, přemýšlela. Na nádraží ji vždy čekal tatínek, pamatovala si na překvapení, když se objevil s novým spartakem.

Tu barvu jsi vybral dobře, švestková je moc hezká.

Objali se a nastoupili do auta.

Jedeme domů, mamčin štrůdl čeká, bude ještě teplý.

Velkoměsto mělo své nástrahy a úskalí, i když to bylo jiné velkoměsto, než jaké je dnes. Seděla v parku u Hlavního nádraží a četla povinnou četbu, svou první knížku v ruštině, *Matku* od Maxima Gorkého. Šlo to ztěžka, vůbec nevnímala okolí. Na lavičku si k ní přisedli dva mladíci.

Tak copak, nešla bys s námi?

Dejte pokoj, učím se.

Ale to počká, jen pojd', na nádraží si dáme párek a pivo.

Co se tak stupidně pochechtávají? Nebyla na hloupé vtipy zrovna naladěná, tak se zvedla a chtěla odejít, ale mladíci se jí postavili do cesty. Byla neděle dopoledne, moc lidí v parku nebylo a určitě nikdo neměl ten geniální nápad si sednout na lavičku u Hlavního nádraží.

Ukaž, co to čteš?

Snad je přivede k rozumu, když jim to ukážu.

Podívejte se, ale tomu stejně nebudete rozumět, Matka od Gorkého.

Vzali knihu do ruky a nechápavě zírali na azbuku.

Tak ty s námi nepůjdeš? Tak jdeme sami.

Pomalou odcházel. A *Matka* s nimi.

Bezmocně se za nimi dívala, nevěřila svým očím. Také v knihovně nikdo nechtěl uvěřit jejímu vysvětlení, „jak přišla o *Matku*“. Kdo by něco takového kradl? Naštěstí ti kluci nebyli žádní násilníci. Do parku k Hlavnímu nádraží si však už sednout nešla.

Ve škole se vyučovalo spoustě nových předmětů. V prvním pololetí dostala svou první pětku z hospodářských počtů, kterým říkali *hopy* – písemka byla na téma převodu anglických měř a vah na evropské. Nestačila spočítat ani polovinu! Během dalších měsíců se to snažila napravit – ale lépe než na dvojku už průměr nevyšel. Takže na vysvědčení měla kromě své obvyklé dvojky z tělocviku ještě dvojku z *hopů*. I tak měla vyznamenání. V dalších pololetích se změnila v jedničku dokonce dvojka z tělocviku. Na střední škole už neměl tělocvik takový význam a profesorka tělocviku jí opravdu kazit vysvědčení nehodlala.

Arnoštka vypadala, když přišla do prvního ročníku, tak nějak dětsky nevinně. Měla otevřený a upřímný přístup ke světu, pravděpodobně získaný v dětství stráveném na venkově. První přezdívku, kterou dostala, byla Panenka. Chtěla sedět v první lavici, aby mohla pozorně sledovat výklad, také spolužačky by ji tam rády viděly, protože to, co věděla, si nenechávala pro sebe, a když byl někdo vyvolaný, snažila se napovídat. O přestávce se vždy našla kamarádka, která byla v krizi a prosila ji: *Arnoštko, dneska budu určitě taseň z dějáku, neumím letopočty, tak se prosím tě připrav, nemůžu si dovolit dostat další kouli.*

Profesoři neměli napovídání rádi, ale když k němu docházelo decentně, nedělali z toho žádný velký problém. Někdy napovídání skutečně nezpozorovali, někdy jen předstírali, že je neslyší – nešlo jim o to, zda se něčí paměti vypomůže jedním napovězeným slovem. Ale první řady byly vyhrazené pro zlobilky a povídky. Nakonec se tedy Arnoštka ocitla na pokyn třídní učitelky až v poslední lavici vedle Jaruny. Jaruna měla svaly na ruku jako z ocele, malý zadek a štíhlé břicho, protože závodně plavala. Arnoštka sama byla nesportovní až hrůza, ale disciplínu, s jakou Jaruna trénovala, upřímně obdivovala. Vycházely spolu dobře, ale byly tak rozdílné, že se nikdy nemohly opravdu spřátelit. Uzavřely takový pakt.

Když mi dáš ráno vždycky opsat úkol, tak když si na tebe bude někdo dovolovat, ukážu mu, zač je toho loket.

Fungovalo to moc dobře. Jaruna neměla kvůli tréninkům na psaní úkolů moc času a Arnoštka byla zase při některých třídních přestřelkách bezmocná. Jaruni nu bezpodmínečnou podporu oceňovala. Na druhé straně nesla těžce chování Jarmily, kterou považovala na začátku za nejvěrnější kamarádku. Jarmila s ní už moc nemluvila a počet společně podnikaných akcí se pořád zmenšoval. Spřáhla se s další spolubydlící Slavěnou a Arnoštky si nevsímala. Vlastně se k sobě ty dvě víc hodily, byly víc do světa, ale Arnoštka to tak neviděla, nemohla to pochopit a trápila se. Za nějaký čas si však padly do oka s Vladimírou, která pocházela také z malé obce a měla klidnou a milou povahu, a s Boženkou, která byla z Prahy, ale přesto si rozuměly. Tak vznikla dvě přátelství, která překonala i dlouhá období, kdy se nemohly setkávat, když Arnoštka putovala po exotických krajinách.

Většina spolužaček pocházejících z Prahy byla v tomto věku mnohem podnikavější a světaznalejší. Rychle si nacházely přátele v klukovských třídách, áčku, céčku a děčku. A začaly splétat první milostné románky, chodit na pivo do hospody za rohem od školy, večer tancovat. Ve třídě Arnoštka považovala za nejlepší přítelkyni Boženku. Boženka byla také zamilovaná, i když ne do spolužáka. Zbožňovala Karla, studujícího na průmyslovce, a pořád si o něm chtěla povídat. Jak jí ho Arnoštka záviděla, i když by to nikdy nepřiznala. Sama měla k milostným avantýrám daleko. Jednou potkala na odpoledních čajích kluka, jmenoval se Milan. Začali spolu chodit na procházky a do kina. K narozeninám od něj dostala modrého plyšového medvídka, první dárek od kluka, a celá roztála. Chtěla se však jen s někým držet za ruku, měla strach se

pouštět dál na neznámý led, o němž nevěděla, zda by ji udržel, a vztah se nijak dál nerozvinul.

Přes neúspěšné pokusy v dětství stále litovala, že nehraje na žádný hudební nástroj, považovala to za velký nedostatek ve vzdělání. Ale pozdě bycha honit. Tak se aspoň přihlásila do pěveckého souboru Ekonom. Zazpívala jemným sopránem několik svých oblíbených písní, prokázala jistý hudební sluch a byla přijata. Na svou dobu byl Ekonom velmi moderní soubor. V repertoáru měl sice také lidové písničky, ale většinou byl laděn do jazzu a do stylu Suchého a Šlitra. Každý rok vyjížděl hostovat do zahraničí. V roce, kdy byla přijata, byl na řadě Kyjev. Koncem dubna se členové souboru vypravili vlakem přes Slovensko a Podkarpatskou Rus do hlavního města Ukrajiny. Už dlouhá cesta lůžkovými vozy byla neobvyklým dobrodružstvím. V noci poslouchala klapání kol vagonů, dokud neusnula. Krajina se rychle měnila, kopce vystřídaly hory a hory zase kopce, dorazili na hraniční kontrolu v Čierne pri Čope. Když se vlak ocitl na druhé straně hranic, obraz se rychle změnil. Životní úroveň ve městech a na vesnici se v té době v Čechách příliš nelišily, to však nebyl případ venkova na Zakarpatské Ukrajině, jejíž chudoba se nedala přehlédnout ani z oken vlaku, ani na zastávkách. Povozy tažené jedním koněm nebo krávou, obydlí spíše chaty než domy, lidé oblečení jak před sto lety. Zdálo se jí, že vidí jen unavené a vrásčité tváře. Když přijeli do výstavného moderního Kyjeva, kontrast mezi sovětským městem a venkovem se potvrdil. Kyjev se pyšnil novým impozantním metrem, měl plno vodotrysků a malých fontánek, spoustu zeleně a pestrou výzdobu připravenou na oslavu 1. máje. Také lidé vypadali jinak. Vystoupení československého souboru mělo u publika velký úspěch, bylo to něco odlišného, novátorského, něco jiného než ruská lidová hudba nebo častušky.

Na 1. máje se studenti vydali do ulic. Právě začínal průvod, všude spousta lidí, seřazených podle podniků, v nichž byli zaměstnání, alegorické vozy, armáda. Pak přišli na řadu námořníci, protože Ukrajina má přístup k Černému moři a silnou námořní flotilu. Nejprve alegorický vůz a pak celý zástup pochodujících mladých rozesmátých mužů v modrých uniformách s bílým límcem. Arnoštka stála na samém okraji chodníku a uchváceně je sledovala.

Nu vot, děvůška, pajdi s nami.

Než se vzpamatovala, vzali ji námořníci mezi sebe a pochodovali s ní dál. Kamarádi ze sboru jen vytřeštili oči, ale nebránila se, líbilo se jí to, stala se součástí atmosféry, součástí pochodujícího davu, na který měla jinak spíš alergie. Pochodovala s nimi pěkný kus cesty, než se se smíchem vymanila a přistála opět na chodníku. Mezitím však ztratila orientaci, úplně se ztratila a navíc se musela prodírat zpátky zástupy přihlížejících. Byla ráda, když nakonec cestu do hotelu přece jen našla. Tam už se rozšířila mezi kamarády, naštěstí ještě ne mezi pedagogickým dozorem, fáma, že ji ukradli sověští chuligáni. Když se objevila, všichni si oddychli, ale historka se tradovala ještě dlouho po návratu. Obecně

propagovaná oficiální idea té doby byla, že sovětští mladí lidé jsou vzorní, neso-
bečtí a pracovití budovatelé socialismu. Naproti tomu slovo chuligán znamenalo
v Praze označení nekonvenčního příslušníka mladé generace, výtržníka, většinou
oblečeného v džínách, s kytarou, a světe zboř se, s dlouhými vlasy. Něco takového
by se v Rusku nebo na Ukrajině jistě netrpělo. Takže zkreslené vyprávění o tom,
že ji ukradli sovětští „chuligáni“, vždycky vyvolalo salvu smíchu.

Měla v sobě skrytou touhu po dobrodružství, ale v době před maturitou se to
ještě neprojevovalo. Cílem bylo odmaturovat. Přepisovala na stroji poznámky
z dvou nejdůležitějších maturitních předmětů financí a organizace zahraničního
obchodu přes pět kopíráků a dávala materiál k dispozici méně aktivním kama-
rádkám, aby se měly z čeho na maturitu učit. Vyučující zvaná Kobyla přišla na
Resslovku učit techniku a organizaci zahraničního obchodu z praxe, a ačkoliv
její praktické zkušenosti byly značné, pedagogické schopnosti měla nepatrné.
Nesouvisle vysvětlovala obchodní případy, ale porozumění jejímu výkladu by
předpokládalo základní znalosti terminologie z obchodního styku a financí, kte-
ré osmnáctileté studentky neměly. Arnoštka musela všechno dohledat v knihovně,
utřídit a sumarizovat. O výsledek se dělila s nejbližšími přítelkyněmi.

A ještě jeden předmět měla ráda. Bylo to kupodivu, protože jinak v žádné čin-
nosti, která vyžadovala manuální zručnost, nevynikala. Ať už šlo o háčkování,
pletení či vyšívání, byla na to prostě levá. Ale psaní na stroji bylo kombinací hbi-
tých prstů a velkého soustředění, čehož se dalo dosáhnout usilovným tréninkem.
V obchodních dopisech nebyly překlepy myslitelné, nesměly se odstraňovat ani
bílou vodičkou ani korekturními papírky – a když se psalo s několika průklepy,
stejně oprava nebyla možná, celá stránka se musela přepsat. V dnešní době to
už není relevantní, protože se překlep snadno odstraní. Ale tenkrát nešlo jen
o to, mít co největší počet úhozů za minutu, ale také o psaní bez chyb. Takže
s Boženkou a Jarmilou pilně trénovaly, až se dostaly do celostátní soutěže v psaní
na stroji v Popradu. Byl to kromě nerváku při soutěži výlet, který si opravdu
užily. Pokud by hledala místo cizojazyčné korespondentky, což byl v první fázi
studia její cíl, měla s touto dovedností hned jedno velké plus. A jinak, když jí
kluci říkali, že má krásné štíhlé dlouhé prsty, a ptali se, zda hraje na piano, od-
povídala se smíchem, že nikoli, jen píše rychle na stroji.

Vlastně nebyla žádnou bojovnicí, už tenkrát říkala, že není Mistr Jan Hus,
aby se nechala upálit pro pravdu. Ale proti postupu, který považovala za ne-
spravedlivý, se postavit dokázala. Vladimíra tu příhodu nazvala *akce lístky na
ples*. Škola pořádala pravidelně maturitní ples, jehož výtěžek přispíval k jejímu
rozpočtu. Bylo zvykem, že maturanti si všichni koupí alespoň dva lístky a bu-
dou se snažit prodat jich co možná nejvíce v okruhu svých známých, ostatní
studenti v nematuritních ročnících udělají pro prodej, co bude v jejich silách. Ve
třetím ročníku došlo náhle ke změně systému a všem studentům, tedy nejenom

maturantům, třídní učitelé oznámili, že si musí aspoň dva lístky koupit, ať už na ples půjdou nebo ne. Její kamarádka Vladimíra na ples jít nechtěla, byla to věc náтуры a částečně i finanční záležitost. Bála se však lístky třídní profesorce vrátit. Tehdy tedy Arnoštka hrdinně řekla, že je vrátí místo ní, i když sama na ples jít chtěla. Situace se vyhrotila tak, že kdo si nekoupí lístky na ples, i když na něj nepůjde, nepodporuje školu a není tedy hoden tento institut navštěvovat. Třídní profesorka nechala třídu hlasovat.

Kdo souhlasí s názorem, že ti, kteří netančí a na ples nepůjdou, si lístky nemusí nuceně kupovat?

K velkému Arnoštčinu překvapení, přestože o přestávce s ní většina souhlasila, nebo se aspoň tvářila, že s ní souhlasí, se přihlásila jen ona, kamarádka Božena a přes svůj strach se odhodlala zvednout ruku také Vladimíra, protože vlastně šlo původně o ni. Tak stály samy tři proti názoru celé třídy. Třídní učitelka však nakonec byla rozumná a situaci dál nehrotila, takže se každý mohl ve věci zakoupení lístků zachovat tak, jak uznal za vhodné. Byla to však jedna z prvních Arnoštčiniých zkušeností se stádností a zbabělostí davu.

Taková tedy opravdu nikdy nechci být, to si přísahala.

III. Křižovatky

Kdo prchá z vlasti, prchá sám sobě.

Quintus Horatius Flaccus

Maturitní rok byl rokem bouřlivým. Pražské jaro v plném proudu, nejen pokud jde o počasí, ale také pokud jde o obrodu společnosti. Ne všichni věřili v socialismus s lidskou tváří, ale volnější atmosféra a uvolnění pravidel cestování, které trvalo už několik předchozích let a umožnilo mladým lidem poznat svět, podporovalo svobodomyšlnost Arnoštčiny generace. Věděla, že měla štěstí – dospívala v letech, kdy její fantazii a podnikavosti nebyly klade-ny překážky, těch rozhodujících šest let, od patnácti do jednadvaceti, strávila bez obav, co bude zítra, a navíc s pocitem svobody. Ani v závěru studia na vysoké škole se ještě kyvadlo nestačilo vrátit úplně negativním směrem. Tento základ už jí nikdo nemohl vzít. Musela se však vypořádat se základní existenční otázkou, zda zůstat ve vlasti, či emigrovat.

Přijímačky na filozofickou fakultu se skládaly z písemné a ústní části. Angličtina nebyla problém, měsíc pobytu u kamarádky v Anglii a výborná profesorka na Resslovce zaručovaly úspěch. Ale po pouhých třech letech studia němčiny, i když zakončeného maturitní zkouškou, při níž uspěla jen proto, že se naučila dvacet ústních maturitních otázek zpaměti, byly její šance v němčině, ve srovnání s ostatními uchazeči, z nichž někteří měli za sebou rok studia v Německu nebo četné brigády v některé z německy mluvících zemí, nepatrné. O výsledku rozhodla nakonec velká náhoda, jedna z těch, o kterých by člověk řekl, že se spíš nestávají.

V roce předcházejícím okupaci objevili kamarádi báječnou věc. Západní Berlín nebyl tehdy považován za součást Spolkové republiky Německo. Rozdělený Berlín byl nepřirozeným státním útvarům, jehož původní sovětská okupační zóna se stala hlavním městem Německé demokratické republiky, druhá část, odříznutá od Německé spolkové republiky, měla samostatný status, založený na rozdělení podle okupačních zón Francie, USA a Velké Británie. Pro přechod z Berlína, hlavního města Německé demokratické republiky, do Západního Berlína, se vydávaly propustky, vstupní vízum nebylo zapotřebí, Západní Berlín přece ke Spolkové republice Německo podle mezinárodního práva nepatřil. Českoslo-

váci se v té době nacházeli ve výjimečné situaci. Československo vydávalo na základě pozvání svým občanům výjezdní doložku do všech zemí světa, tedy i do Západního Berlína. To umožnilo studentům nasednout na nádraží Praha střed do půlnočního rychlíku a v osm ráno už byli v Berlíně, tedy východním Berlíně, hlavním městě NDR. Oddělení ministerstva zahraničních věcí NDR jim na základě výjezdní doložky do všech států světa vydalo propustku do Západního Berlína s tříměsíční platností. A tak jako jedni z mála obyvatel Evropy mohli Češi, pokud chtěli, přecházet třeba několikrát denně přes přechod Friedrichstrasse a *S-Bahnem* jezdit z východního Berlína na Západ. Obyvatelé Západního Berlína do východního Berlína nesměli, obyvatelé východního Berlína naopak nesměli na Západ.

Arnoštka s přáteli mohla tedy využívat výhod obou systémů. V západní části Berlína si často našli brigádu a pracovali, ve východní části zase využívali nízkých cen, chodili do restaurací nebo do oblíbené luxusní cukrárny s báječnými zmrzlinovými poháry, kde se scházela východoberlínská mládež. Další výhodou byly nakupovací možnosti v Západním Berlíně. Studentky z celé Prahy toužily po punčocháčích, novince šedesátých let, jejichž obliba souvisela s módou minisukní: v očích emancipovaných dívek patřily podvazkové pásy do starého železa, nebylo možné se v nich volně pohybovat, ani přehodit nohu přes nohu. Ovšem punčocháče stály v Praze malé jmění, kolem padesáti šedesáti korun, kdežto v Západním Berlíně pouze jednu marku, tj. kolem desetikoruny. Při prodejní ceně třiceti korun šly punčocháče v Praze na dračku. Při nákupu a pro pašování dvaceti párů punčocháčů byl čistý zisk šest set korun, za což se dalo ve studentském světě měsíc pohodlně žít. Jeden oběd v menze stál dvě šedesát, tramvajenka na měsíc třicet pět korun. Samozřejmě, že by bylo třeba od zisku odečíst náklady na cestu do Berlína, ale vlak moc nestál, a kompletní finanční bilance se nedělala, protože šlo také o zážitky a o dobrodružství začínající vždycky o půlnoci na pražském nádraží.

Když Arnoštka jela do Berlína poprvé, byla celá rozrušená. Robin už na ni u vlaku netrpělivě čekal. Byl štíhlý, vysoký, s lehce kudrnatými vlasy a působil sebevědomě. Neuměl německy, a proto oceňoval její překladatelské služby. Cesta do Berlína byla snadná, ale pro získání propustky do Západního Berlína se vyplatilo mít překladatelku. Dorazili na hranici Děčín – Bad Schandau.

Pasová kontrola, prosím. Tam žádné nebezpečí nehrozilo. Po pasové kontrole přišli však na řadu celníci. Jakou částku v cizí měně s sebou vezete? Zapsali do formuláře jen to, co si vyměnili oficiálně ve východních markách, byla to minimální částka. Robin radši dával načerno vyměněné západní marky k Arnoštce.

Ne, nic nemáme, jsme studenti, peníze neoplýváme, jedeme se jen podívat do Berlína.

Její andělský obličej téměř zaručoval, že ani na cestě do Berlína, ani na zpáteční cestě, je celníci nepodrobí důkladné prohlídce, ale stejně v ní byla malá dušička. Strach ovšem nesměla dát ani v nejmenším najevo. Když získali propustky a *S-Bahn* přešel hranici mezi východním a Západním Berlínem, octla se

poprvé „na druhé straně“. Sledovala s úžasem proměnu scény za oknem. Západní Berlín byl výkladní skříní západního Německa. Nové budovy měly avantgardní nádech, byla zde řada divadel, kin a restaurací, proslavená filharmonie a plno obchodních domů přetékajících zbožím, zvláště s módním oblečením, kosmetikou a elektronikou. Po náletech za války toho zbylo jen málo. Ruina Pamětního kostela císaře Viléma v centru, z nějž po bombardování zbyla jedna věž, byla zachována jako protiválečný památník, jen ji doplnila nová šestihranná ultramoderní věž. Město prožívalo renezanci. Arnoštka už sice navštívila Anglii, ale tam nebyl přechod mezi „socialistickou“ a „konzumní“ společností tak náhlý.

Západní Berlín byl v té době zajímavým městem, plným života a napětí. Obyvatelé Západního Berlína nebyli obvyklou snůškou „konzumentů“. Kdo žil a pracoval v Západním Berlíně, nemusel nastoupit na povinnou vojenskou službu, která v té době byla zavedena v obou německých státech, mnoho mladých lidí ze západního Německa se do Berlína přestěhovala jen proto, aby nemusela na vojnu. Berlínská univerzita patřila k nejpokrokovějším v Evropě, přednášela tam řada významných profesorů. Západní Berlín dostával od Spolkové republiky velkorysé subvence. Když měl někdo byt nebo ateliér přímo u zdi, nemusel platit nájemné, také platy byly vyšší než průměr. Berlín tedy skýtal spoustu profesních příležitostí a pracovních sil se stále nedostávalo. Lidé, kteří se sem přistěhovali, byli často nekonvenční a nebojácní, neměli strach říci otevřeně svůj názor. Volnomyšlenkářské prostředí přitahovalo spoustu umělců. Arnoštka komunikovala se studenty, vstřebávala atmosféru, navazovala nová přátelství. O kontakty nebylo nouze. V této komunitě probíhala živá výměna názorů, diskutovalo se o všech současných politických a filozofických otázkách. Téměř ikonickou postavu studentského hnutí v Berlíně představoval Rudi Dutschke, mnozí Arnoštčini berlínští přátelé ho znali osobně. Přešel z NDR na Západ jeden den před vybudováním Berlínské zdi, v Západním Berlíně studoval na Svobodné univerzitě sociologii, filozofii a dějiny. Dutschke byl ovlivněn frankfurtskou školou, Antoniem Gramscim a neortodoxním marxistou Györgym Lukácsem, kteří byli v oblibě také u profesorů na pražské filozofické fakultě. O Dutschkem a jeho filozofii propojení obou systémů na opačných pólech železné opony se mezi západoberlínskými studenty často diskutovalo.

Tak nastal osudový okamžik, kdy profesor novodobých dějin na katedře germanistiky položil Arnoštce při ústní přijímací zkoušce z němčiny otázku, kterou mu deset českých studentů před ní dostatečně nezodpovědělo.

Slyšela jste někdy jméno Rudi Dutschke? Co o něm víte, jakou filozofii představuje? Odpověď jí nepřišla zatěžko a plynule se o vůdci studentského hnutí v Západním Berlíně rozhovořila. Vždyť na toto téma v Západním Berlíně diskutovala nesčetněkrát. Celá komise zírala. Tím byla pravděpodobně smazána řada gramatických chyb v písemné zkoušce z němčiny. Arnoštka získala v ústním pohovoru maximum bodů a byla přijata na studium oboru angličtina – němčina, spolu s dalšími pěti spolustudenty. Kruh v tomto oboru byl velmi malý, skládal se jen ze tří dívek a tří kluků.

Takové jsou náhody a paradoxy života. Kdyby nejezdila do Západního Berlína a nepašovala punčocháče, nebyla by pravděpodobně přijata na filozofickou fakultu. Nemohla si odpustit svou obvyklou úvahu, co by bylo kdyby... Asi by nastoupila do zaměstnání jako cizojazyčná korespondentka v obchodní komoře, kam chodila na praxi a kde se jí líbilo, určitě by se podívala do světa, jak po tom vždy toužila, možná, že by v této instituci udělala kariéru. Ale byla by z ní jiná osobnost, stal by se z ní určitě jiný člověk, protože čas vysokoškolských studií, tak rozhodující pro formování charakteru a názorů, by se nekonal.

Teď se tedy v době bouřlivého pražského jara nacházela ve stavu absolutní osobní euforie.

Mám maturitu. A jsem přijatá na vysokou. Patří mi svět.

Ten pocit byl nezapomenutelný, jako když se člověku povede utrhout se ze řetězu.

Na intru mě nechají jen do konce června, ale chci strávit aspoň měsíc prázdnin v Praze, volná jako pták.

Rodiče si mysleli, že přes prázdniny bude ještě bydlet na internátě. Ale poznala báječné kluky, nejdřív Lubora. S ním se seznámila v proslulé studentské kavárně Vltava, kam ji zavedla kamarádka Slavěna. Když tam přišly na taneček podruhé, Lubor dorazil s kamarádem Štefanem. Kavárna zavírala o půlnoci, ale pro ně byla noc ještě mladá.

Pojďte ke mně, mám nové nahrávky, hlavně od Beatles.

Šli ke Štefanovi a poslouchali z magnetofonu anglické songy.

Ticket to Ride a Help od Beatles, *The Carnival Is Over* od Seekers, *Are You Lonesome Tonight* od Elvise... Moc jí imponovalo, jak dobře Štefan rozumí anglickým textům. Teprve později se dozvěděla tajemství, že Štefan byl na vojně u rozvědky, jejímž úkolem bylo odposlouchávat anglické rozhovory, a proto měl na angličtinu vytrénované uši. Kamarádem Lubora a Štefana byl také Robin, s nímž Arnoštka jezdila do Západního Berlína. Nedávno se přestěhoval do vlastního bytu, poděděném po strýci, což bylo tenkrát mezi studenty výjimečné. A osudovou náhodou byla první ženou, která do jeho bytu vkročila.

Cítila se fantasticky, protože měla partu. Často se u Robina v jeho malém bytě scházeli. Vlastně tomuto přátelství a cestám do Západního Berlína vděčila za přijetí na filozofickou fakultu! Všechno vonělo vzrušením a dobrodružstvím.

Pojedeš se mnou na chatu?

Vůbec ji nenapadlo, že by Lubora odmítla. Byla druhá polovina června, zahrada kolem chaty plná dozrávajících jahod. Vášnivě se líbali na trávě vedle záhonů s jahodami, až se do nich skutáleli, všude bylo cítit vůni rozmačkaných jahod a červené skvrny měli potom všude. Lubor a Robin byli nerozluční kamarádi, oba z podobného těsta, znali se z průmyslovky. Bylo jim dvaadvacet, Lubor studoval ekonomii, Robin elektrotechnickou fakultu. Chtěli se bavit, užívat si, holky byly pro ně *přístroje*, znělo to sice urážlivě, ale nemysleli to jako urážku, dělali si jen legraci – oba byli v období lovu, romantika byla až na druhém místě.

Koncem června se všichni z party rozhodovali, jak strávit prázdniny. Lubor ani Robin ji do svých plánů nezahrnuli, obvykle spolu jezdili na vandr, spali pod širákem a zpívali u ohně trampské písně. Ale svět se náhle zdál být úplně otevřený a nabízel také jiné možnosti. Elektrotechnická fakulta naplánovala zajímavý pobyt v Sovětském svazu. Zorganizovat takovou návštěvu bylo skoro obtížnější než jet do Západního Berlína. Robin chtěl Rusko vidět na vlastní oči, tenkrát věřil, že na Západ se bude moct podívat kdykoliv. Luborovi, jehož otec byl známý chirurg, se podařilo získat *affidavit* a připravit cestu do Spojených států. A tak se stalo, že se dva nerozluční přátelé tenkrát v létě rozdělili. Lubor odletěl s kamarádem Štefanem do New Yorku, Robin do Moskvy. Když došlo k okupaci Československa, octl se Lubor pod obrovským tlakem. Americký tisk popisoval Prahu jako bojiště, šířily se fámy o deportaci české inteligence na Sibiř, vládl zmatek. Otec se ho snažil přesvědčit, aby se vrátil, ale Lubor se nakonec rozhodl, že se nevrátí. Zemí, jež představovala pro českou mládež symbol svobody, byl nadšen, chtěl ji poznat a patřičně si ji vychutnat. Tak ztratila Arnoštka první lásku a upnula se na Robina, který ztratil kamaráda. Lubor se moc neozýval, nebyla to doba internetu a mobilu, ale stejně bylo jasné, že něco, co pořádně ani nezačalo, skončilo. Jednou jí poslal tričko, které vonělo po jahodách – jednalo se o americký patent, který umožňoval výrobu triček s vůní nejrůznějšího ovoce. Hodně jí to rozesmutnilo, ale nedalo se nic dělat.